

Rahvusarhiivi

2021. aasta aruanne

Sisukord

1. Hinnang 2021. aastale	3
2. Kogumine ja nõustamine.....	4
2.1. Avalike arhivaalide kogumine	5
2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine.....	7
2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine	8
3. Säilitamine	9
3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö.....	9
3.2. Konserveerimine	9
3.3. Digiteerimine	10
3.4. Kopeerimisteenused	11
4. Kasutamine	12
4.1. Veebikülastused ja uurijateenindus.....	12
4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad	12
4.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused	13
4.4. Ühismeedia ja turundus.....	15
5. Digitaalarhiivindus.....	21
5.1. Tarkvaraarendus.....	21
5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine.....	21
5.3. Koostöö ja suured digiteerimisprojektid	21
6. Teadus- ja publitseerimistöö	23
7. Organisatsiooniline areng.....	24
Lisa 1. Rahvuserhiiv arvudes 2021. aastal.....	26

1. Hinnang 2021. aastale

Rahvusarhiivi 2021. aasta oli täis olulisi töid ja vajalikke tegemisi, millest valdav osa püsis hästi ajagraafikus ning andis oodatud tulemuse. Seega saab taas kord sedastada, et selja taha jäi järjekordne õnnestunud arhiiviaasta, millesse panustasid ligi paarisaja kolleegi kõrval ka sajad partnerid ja tuhanded kliendid.

Käesolev aruanne annabki ülevaate kõigist tehtud ja teoksil ettevõtmistest, kusjuures mitmed neist on alguse saanud lähemas või kaugemas minevikus ning nii mõnedki jätkuvad ka tulevikus. 2021. aastal lõppes 30 aastat kestnud koostöö MTÜga FamilySearch (Utah' genealoogiaühing), mille käigus digiteeritud miljonid failid perekonnaloolisi allikaid ilmestavad Eesti arhiivinduse olemust: vaba juurdepääs, lihtne otsing, suur kasutajaskond. Põhimõtteliselt võib nentida, et nüüdseks on kõik piiranguteta genealoogilised dokumendid veebis igaühele kättesaadavad.

Jätkuvatest tegevustest olgu siinses sissejuhatuses esile tõstetud kogumisega seonduv. Juba mitmendat aastat järjest kasvasid Rahvusarhiivi kogud iseäranis jõudsalt, küündides tänaseks enam kui 98 riulikilomeetrini ja 3000 terabaidini. Seejuures on eriti rõõmustav koostöökeskkonna Astra kiire omaksvõtmine asutuste poolt. Eelmise aasta jooksul kasvas Astraga liitumine veerandi võrra, seal kooskõlastatud liigitusskeemide arv lausa kahekordistus. 2019. aastal alanud digiainese kiire kasv jätkus samuti – aastaga lisandus faile ligi 1300 terabaidi ulatuses ehk 73% võrreldes eelmise aastaga. Numbrite kõrval pole vähemoluline vastuvõetud ainese olemus, sestap mainigem Rahvusarhiivi kogumistegevuse laienevat haaret. Algatusega „Vaba riik 30 (103)“ jõudis arhiivi mitu unikaalset kollektsiooni iseseisvuse taastamise ajast, samuti on tähelepanuväärne väliseesti materjalide jätkuv üleandmine nii idast kui läänest.

Teine 2021. aastat jõuliselt kujundanud valdkond oli digiteerimine, eriti digitaalse kultuuripärandi tegevuskava 2018–2023 raames läbiviidavad massdigiteerimise projektid. 2021. aastal juhtis Rahvusarhiiv kuut projekti, kuhu oli kaasatud kümneid mäluasutusi. Meie oma digikogusse lisandus seeläbi ca 3 miljonit faili paberarhiivaalidest, üle 15 000 fotode digikujutisi ja ca 150 tundi filme. Küllap oli tegemist kultuuripärandi digiteerimise rekordaastaga nii Rahvusarhiivi kui ka kogu Eesti kontekstis.

Eelnevaga on otseses seoses Rahvusarhiivi ulatuse hüppeline kasv sotsiaalmeedias. Rahvusarhiivi Facebooki konto jälgijate hulk suurenes 15% võrra, levi oli koguni 42% kõrgem kui eelmisel aastal, Instagrami jälgijate 23%-line tõus oli samuti jätkuvalt jumekas. 1953. aasta filmiklipp tehasest Tarbeklaas levis ligi 60 000 inimeseni nii kodu- kui välismaal. Rahvusarhiivi tavakasutamine püsis 2020. aasta tasemel, ulatudes ca 1,7 miljoni külastuskorran, neist 99,65% olid veebikasutused.

Lõpetuseks, 2021. aasta lõppu paigutus Vabariigi Valitsuse otsus rahastada Rahvusraamatukogu rekonstrueerimist perioodil 2022–2025. Seega, juba nelja aasta pärast avab Rahvusarhiivi Tallinna keskus oma ukse samas majas raamatukoguga, täpsemalt rekonstrueeritud hoone C- ja D-korpuses ehk Endla arhiivimajas.

2. Kogumine ja nõustamine

2021. aasta oli Rahvusarhiivile kogumise valdkonnas tulemuslik. Arhiivi kogudele lisandus 167 214 säilikut tekstidokumente, 72 nimetust filme, 617 digisündinud filmi 15,7 terabaidi ulatuses, 40 937 fotot, 457 videoarhivaali ja 42 helisäilikut.

Asutustega teostatava töökeskkonna [Astra](#) võttis aruandeaastal kasutusele 88 asutust (liitunud asutusi on 352) ning arhiivi jaoks üliolulise näitajana kooskõlastas 100 asutust oma dokumentide liigitusskeemi just seal, samuti sages arhiivikirjelduste üleandmine Astra kaudu. Aktiivset kogumistööd märgib üleantava ainese kaasajale järjest lähemale jõudev ajatelg. Koguti kahe andmekogu andmeid, mitme andmebaasi arhiveerimine peaks lõpule jõudma 2022. aasta jooksul. Rahvusarhiiv tegi kogudes ja nõustades koostööd 547 arhiivimoodustajaks hinnatud asutusega, mis on 26,5% avalikke ülesandeid täitvatest asutustest.

2021. aasta alguses paika pandud prioriteedid seadsid pikemaks sihiks Astra vastuvõtu-funktsionaalsuse väljaehitamise. Märtsis valmisid arendused, mis sidusid ka paberarhivaalide üleandmise protsessid Astraga, võimaldades nii ühendada paber- ja digiarhivaalide üleandmise protsessid. Arhivaale üleandev asutus saab Astrast arhiiviskeemi, kirjeldab seal üleantavat arhiiviat ainet ning kogu protsess dokumenteeritakse vastava aktiga süsteemisiseselt. Kirjeldused jõuavad AISi kõigi kasutajateni. Vajadusel saab asutuste käes olevaid säilikute nimekirju süsteemis masstöödelda, mis veelgi enam lihtsustab arhiivikirjelduste sisestamist. Aasta sees valmis ka Astra ja Rahvusarhiivi digiarhiivi uus andmestruktuur, mis teeb arhiivi semantiliselt mõistetavaks ja võimaldab arhiiviväliseid arendustöid (näiteks EDHSide arendused arhiiviteenustega sidumiseks).

Aasta esimesel poolel viidi läbi küsitlus Astra asutustest kasutajate hulgas, mis annab mõningast lisakindlust uute funktsionaalsuste arendusse võtuks – arhiivi ülevaate keskkond, hävitamise dokumenteerimine ja üleandmise ajakava ehitamine ootavad järge 2022. aastal. Arhiivipoolsete kasutajate suunal tasub mainimist abistava statistikakeskkonna valmimine, kus saab kiire numbrilise ülevaate kõigest olulisest, mis Astras toimub. Kenasti on tööle rakendunud meililistid astra@ra.ee ja kogumine@ra.ee, mille kaudu saavad küsimused ja probleemid operatiivse lahenduse. Regulaarselt käib koos tööühm, mis edastab kogumise arendusi ja teavet (õpetused, juhendid jms) turunduslike võtete toel.

Hindamiskomisjon kogunes aruandeaastal kolmel korral. Sisulisematest hindamisalastest aruteludest väärib mainimist küsimus koolide kuulumisest arhiivimoodustajate hulka. Hindamiskomisjon otsustas, et koolide staatused (arhiivimoodustaja või mitte) jäävad endiseks, kuid inspektorite pädevuses on seda muuta vastavalt sellele, kui väärtuslik on ühe või teise kooli dokumentatsioon. Arhiivimoodustaja staatust võib muuta, kui kooli tegevuste dokumenteeritus seda toetab. See tähendab, et makrohindamise otsust koolide osas ei muudeta ja nende hulk jääb pigem samaks. Siiski alustatakse koheselt Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) arhiveerimisega, see katab väga olulise osa koolides loodavast arhiiviväärtuslikust teabest.

Lisaks otsustas hindamiskomisjon, et arhiiviväärtuslikud andmed, mis on liikunud või liiguvad andmekogudesse, muudavad nimetatud andmekogud arhiiviväärtuslikuks (näiteks valimiste käigus tekkinud dokumentatsioon ja Valimiste Infosüsteem VIS) ja neid andmekogusid kogub Rahvusarhiiv vastavalt oma kogumispõhimõtetele. Kuivõrd sellised otsused on asutustele teabe haldamisel üliolulised, otsustati need dokumenteerida hindamisotsustes, mis tingis ka Astra

arendamise vajaduse hindamisotsuste vormistamise töövoos. 2021. aasta lõpu seisuga on riigis 60 arhiiviväärtuslikku andmekogu.

Hindamiskomisjon teadvustas ka probleemi, et arhivaale Rahvusarhiivile üle andnud asutused kogeavad ajakulu dokumentide kättesaamisel ja koopiade tellimisel. Seetõttu toovad mõned asutused seda põhjuseks üleandmisega viivitamisel. Ka on olemas info, et mõni asutus on hakanud enne üleandmist dokumente oma tarbeks digiteerima. Probleemi leevendamiseks liigutakse esialgu edasi teavitustööga, hiljem ka võimalike tarkvaraliste arendustega.

2.1. Avalike arhivaalide kogumine

2021. aastal lõpetati kaks pikaajalist ja mahukat vastuvõtuprotsessi – maavalitsuste arhiivide ja Siseministeeriumi paberkandjal perekonnaarhiivi vastuvõtmine. Aasta esimesel poolel lõpetati koostöös Rahandusministeeriumiga tegevuse lõpetanud maavalitsuste dokumentide vastuvõtmine. Tänavu võeti vastu peamiselt rahvastikutoimingute arhiive ja ettevõtteregestritoimikuid. Tehniliselt ja arhiivinduslikult oli väljakutseküllane maavalitsuste tegevusaja lõpuperioodist digitaalarhivaalidena vastuvõetud maavanemate käskkirjade, koosolekute protokollide, kirjavahetuse jm dokumentatsiooni üleandmiseks ettevalmistamine. Arhiivi jõudsid ka viimased maavalitsuste arhiivides hoiul olnud teiste asutuste arhivaalid. Nii täienesid näiteks Harjumaal, Hiiumaal ja Tartumaal tegutsenud täitevkomiteede, samuti mitmete koolide ja lastekodude fondid. Aastatel 2018–2021 anti endistest maavalitsustest Rahvusarhiivile üle 213 167 säilikut 166 erinevasse arhiivifondi.

Perekonnaarhiivist jõudis sel aastal Rahvusarhiivi üle 21 000 perekonnasündmuste registreerimisega seotud dokumendi, aastatel 2018–2021 kokku ligi 215 000 säilikut ehk 857 arhiivimeetrit arhivaale. Rahvastikutoimingute teabe täienemine Rahvusarhiivis jätkub perekonnaarhiivi pildibaasi kuvatõmmiste arhiveerimisega.

Arvukalt on arhivaale lisandunud kohalikest omavalitsustest, kust antakse Rahvusarhiivile üle nii tegutsevate kui ka omavalitsusreformi käigus tegevuse lõpetanud valdade ja linnade arhivaale, vähesemal määral nõukogudeaegsete täitevkomiteede ning ühismajandite dokumente. Arhiivi kogud täienesid Viimsi, Toila, Loksa, Aseri, Sõmeru, Kose, Kõue, Saku, Rapla, Jõelähtme, Rägavere, Jõhvi, Illuka, Alajõe, Muhu, Paikuse, Rõngu, Palupera, Rannu, Halinga, Pärnu-Jaagupi, Puurmani, Saarepeedi, Põltsamaa, Pajusi, Veriora, Otepää, Pühajärve ja Tõlliste vallavalitsuse, Kunda, Paldiski, Kuressaare, Rapla, Jõhvi, Otepää ja Põltsamaa linnavalitsuse, Alajõe, Toila, Jõhvi, Aseri, Kalvi ja Kõue küla ning Kohtla-Järve linna täitevkomiteede arhivaalidega, nagu ka mitme kolhoosi ja sovhoosi dokumentidega. Koonga ja Veriora vallavalitsusest anti üle digidokumente, mis vajasisid puuduliku xml-vormingu tõttu aeganõudvamat erilähenemist.

Lisaks võeti vastu Läänema, Võrumaa ja Põlvamaa Omavalitsuste Liidu arhivaale ning tegevuse lõpetanud Hiiumaa Omavalitsuste Liidu, Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse arhiivid. Märkimisväärne on 1920.–1930. aastate hoonete ehitustoimikute vastuvõtmise alustamine Tartu linnavalitsusest. Kuivõrd toimikutes olevad joonised kohe ka digiteeritakse, siis toimub ainese vastuvõtmine, kirjeldamine ja digiteerimine jooksvalt pikema aja vältel.

Tegutsevad asutused andsid üle arhivaale peamiselt 1990. aastate algusest kuni 2020. aastani. Nii võeti vastu Riigikogu Kantselei ja Riigikogu XI koosseisu arhivaale, Vabariigi Valimiskomisjoni arhiivi koosseisu presidendi, Euroopa Parlamendi, Riigikogu ja kohalike omavalitsuste valimiste

dokumendid aastatest 2003–2015. Ühtlasi täienesid Siseministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Kaitseministeeriumi ja Justiitsministeeriumi arhiivid ning Kaitsevägi andis üle erinevate üksuste arhivaale. Rahvusarhiivi jõudsid ka Riigikantselei, Eesti Panga, Õiguskantsleri Kantselei, Muinsuskaitseameti, Tartu observatooriumi, Eesti Keele Instituudi, Eesti Haigekassa, Maksu- ja Tolliameti, Veterinaar- ja Toidulaboratooriumi, Sihtasutuse UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni, Kaitseressursside Ameti, Eesti Draamateatri, Vene Draamateatri ja SA Eesti Riiklik Sümfooniaorkester arhiiv. Korrastamata võeti vastu SA Narva Aleksandri Kirik dokumendid.

Mitu kohtufondi täienes kohtutoimikutega (Tallinna Halduskohus, Harju ja Viru Maakohus ning tegevuse lõpetanud Tallinna Linnakohus ja Viljandi Maakohus). Kohtute arhivaaridele viidi läbi teabepäev, kus keskenduti paberarhivaalide korrastamisele ja kirjeldamisele Astras. Ühiseid arutelusid jätkatakse nii hübriidtoimikute kui ka kohtute infosüsteemi KIS arendamise ja arhiveerimise teemadel.

Õppeasutustest jõudsid arhiivi Tartu Ülikooli töötajate isikutoimikud, Eesti Lennuakadeemia, Tallinna Tehnikaülikooli ja Sisekaitseakadeemia dokumendid, aga ka Rõngu Keskkooli, Pärnu Tammsaare Kooli, Pärnu Lastekodu, August Kitzbergi nimelise Gümnaasiumi ja Varstu Kooli arhiiv. Korrastati Tartu Annemõisa Kooli, Mustvee Vene Algkooli ja Kitzbergi Gümnaasiumi eelkäijate dokumendid. Korrastamisel on Pisisaare Algkooli dokumendid 19. sajandi lõpust 21. sajandi alguseni. Lisaks võeti vastu korrastamata ja peremehetuna maha jäetud Pärnu Õlletehase arhiiv, mille dokumendid sorteeriti, eraldati hävitamisele kuuluv ja arhiivi toimetati arhiiviväärtuslik aines, mis ootab korrastamist. Andmekogudest võeti vastu kalmistute andmekogu Haudi ning teine tõmmis põllumassiivide registrist.

Aktiivselt anti arhivaale üle ka tegevuse lõpetanud, aga peamiselt siiski juba Eesti Vabariigi perioodil asutatud ja/või tegutsenud asutuste arhiividesse. Põllumajandus- ja Toiduametist jõudsid Rahvusarhiivi kohalike veterinaarkeskuste arhiivid, Haridus- ja Noorteamet andis üle Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse arhivaale, Eesti Rahvusringhäälingult võeti vastu Eesti Raadio, Integratsiooni Sihtasutuselt aga SA Eesti Migratsiooniafond arhiiv. Kaitsevägi andis üle eelkäijate, Võru Lahingukooli, Maaväe Staabi ja Jalaväe väljaõppekeskuse üksik-vahipataljoni arhiivid, koostöös Kaitseressursside Ametiga võeti vastu riigikaitseosakondade arhiivid. Politsei- ja Piirivalveametist jõudsid Rahvusarhiivi politseiprefektuuride dokumendid ning NSVLi sisepassi väljastamise dokumentide kollektsioon aastatest 1974–1994, sh NSVLi sisepassi avaldused, passide registreerimise raamatud ja passide sissetulevate ja väljaminevate blankettide arvestuse raamatud. Endiselt täienevad arhiivi kogud jõudsasti nõukogudeaegsete personalitöö isikutoimikutega, samuti lisandub arhiiviainest mitme haigla fondi haiguslugude sarja.

Majandus- ja ettevõtlusajaloo huvitava näitena jõudis Rahvusarhiivi legendaarse, oma aja Eesti suurima mööblikaupluse „Tallinna Mööblimaja“ arhiiv aastatest 1980–2018. Eesti taasiseseisvumisjärgne Mööblimaja oli üks väheseid nõukogude perioodil loodud ettevõtteid, mis oma tegevusalal ja ajaloolisel asukohal esialgse nime all nii pikalt tegutses. Mööblimaja arhiiv on hästi säilinud ja kirjeldab omandisuhete muutumist, iseloomustades ka Eesti majanduskeskkonna arengut.

2.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine

Kogumisalgatusega „Vaba riik 30 (103)“ eraarhiivide kogumisfookusesse asetatud iseseisvuse taastamise perioodist laekus ajastut kajastavat materjali, näiteks andis Eesti valitsuse nõunikuna töötanud Vladimir Juškin üle kollektsiooni iseseisvuse taastamisega seotud sündmusi kirjeldavaid arhivaale perioodist 1990–1992. Kogumisalgatust kajastati aasta kestel meedias, ilmus viis blogipostitust ja korraldati vestlusring endise peaministri Mart Laariga. Kampaaniaga on kavas jätkata 2022. aasta sügiseni.

Väliseesti päritolu materjalidest lisandusid Aleksander Loidi, Aarand Roosi ja Peter Treffneri isikuarhiiv ning Tampere Eesti Klubi arhiiv. Klubi asutasid Soome eestlased 1996. aastal eesmärgiga luua kontakte rahvuskaaslaste vahel Tampere ja aidata Eestist uusümberasujatel Soomes kohaneda. Tegemist on esimese 1990. aastatel alanud väljarännet hõlmava organisatsiooniga ning samas ka esimese Soome asunud eestlaste organisatsiooniga, mis on arhiivi jõudnud. 2020. aasta suvel korraldas klubi Soome Eestlaste Liidu kokkutuleku Tampere, kus räägiti oma ajaloo talletamise ja arhiveerimise vajadustest ka teistele eestlaste ühendustele Soomes.

Aarand Roosi isikuarhiiv sisaldab teadlase, kirjaniku, spordiaktivisti, Eesti Vabariigi New Yorgi Peakonsulaadi konsuli, Välisministeeriumi ametniku ning aktiivse väliseesti kogukonna liikme elukäiku illustreerivat materjali (ca 8 arhiivimeetrit). 1941. aastal Eestist lahkunud ja 1948. aastal Saksamaalt põgenikelaagrist Austraaliasse asunud Peter Treffneri arhiiv kajastab Treffnerite perekonna suhtlust nii väliseesti kogukonna kui ka Eestisse jäänud sugulastega, sisaldades kirjavahetust ja fotosid, vähemal määral biograafilisi ja tööalaseid dokumente, huvipakkuva detailina aga ka filmiamatöörina jäädvustatud väliseesti kogukonna üritusi, mida säilitatakse filmiarhiivis.

Rahvuskaaslaste programmi toetusel kogus Mariya Oinas eestlasi kajastavat digitaalset ainet Kasahstanis, töö tulemusel jõudsid Rahvusarhiivi fotod, intervjuude litereeringud ning koopiad Temirtau arhiivist ja muuseumist. Jaan Krossi isikuarhiivi lisati kirjad vangilaagrist ja asumiselt, Tartu Ülikooli kandidaativäitekiri ja muid riigiõiguslikke kirjutisi, samuti ilukirjanduslikku loomingut, biograafilisi dokumente ja joonistusi. Harald Tammuri isikuarhiivi andis üle Eesti Üliõpilaste Selts, enamuse üleantud dokumentidest leiti mapist Tartu asuva eramaja seinte vahelt, dokumente eksponeeriti Eesti lipu näitusel 2019. aastal. H. Tammuri arhiiv korrastati 2021. aastal, see sisaldab käsikirju, EÜSis tegutsemise ajast pärinevaid üksikdokumente, asumiselt Krasnojarski kraisis vanematele saadetud kirju, fotosid ja muud isikuloolist.

Vastu võeti ja korrastati ka Herbert Lindmäe arhiiv, Artur Kirsipu(u) joonised ning Oskar ja Alide Leirosti armastuskirjad, mille leidmine ja üleandmine pälvis ka meedia tähelepanu. Lisaks korrastati Ille Palmi kogutud Eesti teadlaste, kultuuri- ja sporditegelaste mälestuste kogu (lindistuste litereeringud), Toomas Vareki isikuarhiiv, kollektsioon Aare Purga tööalastest dokumentidest ja Eesti Sinise Erakonna arhiiv. Suur kogus fotosid lisandus August Johannes Traadi isikuarhiivi. Lõpule jõudis laialdase ainesega Elmar Joosepi arhiivi paberdokumentide korrastamine, töö jätkub materjali hulgas olevate fotode, digifailide, helikassettide ja -lintide ning videotega. Töid alustati Antarktika uurija Jaan Ojaste ja Tartu arhitekti Udo Tiirmaa dokumentide korrastamisega.

Eelneva kõrval võeti Rahvusarhiivi vastu Lastekaitse Liidu arhiiv perioodist 1988–2006 ja Looduskaitse Seltsi arhiiv, mille seni halbades tingimustes hoitud dokumendid ootavad hallituskahjustuste tõttu gammakiirituse järjekorras. Looduskaitse Seltsi mahukas fotokogu jõudis

filmiarhiivi ning sellest on korrastada jõutud 699 säilikut. Ühtaegu jõuti korrastada ja kirjeldada mitmekesine Tartu Akadeemilise Meeskoori arhiiv, samuti SA Teeme Ära ning Karjala ja Peterburi Eesti Seltsi digiarhivaalid. Arhiivindusallaselt nõustati ja juhendati SA Eestimaa Looduse Fondi. Hea kontakt on tekkinud Eesti Baptistide Liiduga ning moodustati Käina baptistikoguduse arhiiv.

2.3. Audiovisuaalse ainese kogumine

Säilituseksemplari seadus soodustas viimaste aastate filmide kogumist. Mängufilmidest laekus arhiivi Tallifornia film „Kratt“ (2020), Studio Locomotivega tehtud koostööfilm „Jõulud džunglis“ (2020), Taska Filmi, Apollo Film Productionsi ja Filmivabriku „Eesti matus“ (2021) ning Kopli Kinokompanii „Sandra saab tööd“ (2021). Dokumentaalfilmidest laekus muu hulgas F-Seitse loodud „Keelepäästja“ (2020) ja animafilmidest BOP Animationi „Vanamehe film“ (2019).

Tänu Eerik-Niiles Krossi väljaantud raamatule „Kallid krantsid“ jõudis koostaja initsiatiivil filmiarhiivi Helga Pedusaare perekonna fotokogu, mis koosneb 778 säilikut. Fotode sisuks on perekonna ja nende sõprade elu ja tegemised läbi aastakümnete, erilist kajastust leiavad Eesti kultuuriloos olulised isikud Johannes Greenberg, Aleksandrine Pedusaar, Paul Pedusaar, Alice Pedusaar, Helga Pedusaar ja Jaan Kross. Peale perefotode on suure tähtsusega fotod, mis kajastavad Eesti hariduselu kahe ilmasõja vahel.

Tänu filmiarhiivi tegevuste kajastamisele ERRi saates „Prillitoos“ ja Rahvusarhiivi toodetud animatsiooniklippidele on hoogustunud ka eraisikutelt arhiiviainese üleandmine arhiivi. Jätkuvalt on kogukonnas populaarne filmiarhiivi 8 mm filmide digiteerimisteenus. Koroonaeepideemia tingimustes on inimesed saanud rohkem kodus viibida ja koduste tööde käigus on välja tulnud huvipakkuvaid fotokogusid ja üksikfotosid, mida soostutakse arhiivile üle andma. Samuti on tekkinud dialoog arhiivimoodustajatest asutustega, kes vajavad fotode korrastamiseks ja üleandmiseks nõustamist.

3. Säilitamine

3.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö

Rahvusrhiivi seitsme maja hoidlates on 2021. aasta 1. detsembri seisuga enam kui 98 riulakilomeetril hoiul 10 244 681 säilikut (sh 9 637 148 pabersäilikut) ning 36 850 nimetust filme. Kaasaegsetes ja nõuetekohastes tingimustes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ning Tartu Nooruse ja Vahi tänava hooned) säilitatakse 87% Rahvusrhiivi arhivaalidest. Vaba riulipinda on 11 202 riulimeetrit.

Aastaga täitus 1747 riulimeetrit, sellest enamus Noora ja Maneeži hoone hoidlates. Arhiivisiseselt koliti Rakverest Noorasse kohtute fondide materjale üle 14 000 säiliku. Filmiarhiiv võttis vastu ligi 2700 fotot, mida seejärel puhastati, pakendati, tähistati ja mille tehnilised andmed kanti Fotisesse. Lisaks kontrolliti ja kanti andmebaasi 14 306 klaasnegatiivi.

Uurimissaalidesse väljastati 47 748 säilikut, neist Tartus 20 692 ja Tallinnas 23 871 säilikut. Filmiarhiivis tehti enne ja pärast laenutust tehnilist kontrolli 50 filmisäilikule (üle 14 000 meetrit). Eesti Filmi Andmebaasi kirjelduste sisestamiseks laenutati 400 filmitoimikut. Rakvere hoidlatest laenutati pealinna digiteerimisele või uurimissaalis kasutamiseks 1000 filmisäilikut. Maha kanti 580 nimetust tugeva äädikhappe sündroomiga magnetheli (174 000 meetrit), mis enne hävitamist digiteeriti. Halva tehnilise seisukorra tõttu asendati nelja filminimetuse positiivkoopiad (969 meetrit) Eesti Rahvusringhäälingust saadud heas korras koopiatega.

Madara arhiivihooone kolme hoidla sise- ja välisseinte hallitamise tõttu teostas hoone omanik Riigi Kinnisvara AS seal aasta lõpuks kauaoodatud remondi. Samas tuvastati neis ruumides laenutuste teenindamise käigus hulgaliselt hallituskahjustusega säilikuid, mis tuleb saata gammakiirgusega töötlemisele.

Suvised erakorralise kuumalaine tulemusel lõpetasid töötamise jahutusseadmed Madara, Maneeži ja Rakvere hoidlates. Maneeži hoone kõrgemate korruste hoidlates tõusis temperatuur +35 kraadini, mistõttu oli seal võimalik tööd teha üksnes hommikuti, kui võeti välja uurimissaali tellitud säilikuid, kuid nende tagastusega tegeleti nädalaid hiljem, mil temperatuur hoidlates oli viimaks normaliseerunud. Rakvere hoone ventilatsioonisüsteemi renoveerimise tööd on kavandatud, Madara hoone probleemide selgitamiseks tellitakse esmalt ekspertiisi. Vahi arhiivihooones Tartus asendati juba 22 aastat kasutusel olnud kliimaseadmed tänapäevastega ja seadistati tööle augusti lõpuks, misjärel on keskkonnatingimused sealsetes hoidlates olnud igati nõuetekohased ja stabiilsed.

3.2. Konserveerimine

Tartus alustati riikliku massdigiteerimise projekti „Tartu Ülikooli arhiiv 1918–1944“ (vt alalõik 5.3 allpool) isikutoimikute konserveerimist märtsis, aasta lõpuks tehti konservaatorite ja hoiuhaldurite töö tulemusel digikõlbulikuks ligi 18 000 säilikut. Sügisel lisandus Tartu Linnavalitsusest arhiivile üle antud ehitustoimikutes leiduvate jooniste ja plaanide digiteerimiseks ettevalmistamine. Kaardimaterjale konserveeriti aastas üle 140 lehe. Lisaks konserveeriti 122 arhiivi vastu võetud või uurimissaali ja näitustele tellitud säilikut (sh 8 köidet) ning valmistati ligi 60 säilitusümbrist. Maikuus korraldasid konservaatorid Noora aatriumis näituse „Ära viska mind ära“, kus esitleti säilikutest konserveerimise käigus eemaldatud koostiskomponentide (näiteks köitenöörid, metallklambrid jm) taaskasutamise võimalusi ja visuaalset ilu.

Pealinna konservaatorite töömahtu kasvatas samuti arhivaalide massdigiteerimiseks ettevalmistuse vajadus. Madara hoone hoidlaruumide ette ja õppeklassi seati projekti „Vaba rahvas vabal maal (1920–1940)“ säilikute ettevalmistustöödeks konservaatoritele sisse neli töökohta, kus kolme kuu vältel töötati vahetustega. Uurimissaali tellimisel konserveeriti 41 säilikut, lisaks paberil ja nitrotsellulooskilel plaane ja kaarte ning ligi 100 klaasnegatiivi. Maneeži hoidlates alustati uude majja kolimise eeltöödega – valmistati erimõõduga karpe ja pakendati ümber arhivaale.

Filmiarhiivis konserveeriti (peamiselt puhastati) digiteerimiseks või kasutamiseks 360 heliplaati, 4550 fotosäilikut, 124 000 meetrit filme (neist nitropõhimikul 17 000 meetrit) ja 16 000 klaasnegatiivi Jaan Rieti kogust. Veebruaris lõpetati kroonikafilmi korrastamine massdigiteerimise projektiks ning asuti ette valmistama Tallinnfilmi filme sügisel alguse saanud digiteerimisprojektiks.

Igapäevase praktilise säilitustöö kõrvale mahtus mitmeti kirjusse ja tegusasse aastasse järgmine: konservaatorite teadmisi ja oskusi lihviti tintide ja säilitusköite valmistamise ning foksingukahjustusega arhivaalide töötlemise koolitustel; juhendati mitut vabatahtlikku, kes korrastasid ja karbistasid arhivaale, ning tudengite ja kolleegide täiendõpet (Michael-Ichqit Gurgendze ja Nana Sherazadishvili Gruusiast, Léo Davy Prantsusmaalt, Riina Raudson, Netty Muld ja Gregor Kiin Kõrgemast Kunstikoolist Pallas); konserveerimiskeemiat tutvustati Hugo Treffneri Gümnaasiumi õpilastele, säilitusosakonna eri töövaldkondi Tartu Ülikooli arhiivinduse magistriõppe ning Pallase ja Eesti Kunstiakadeemia tudengitele, aga ka Rahvusrarhiivi kolleegidele mitmes infotunnis; arhiivipedagoogika töö hõlbustamiseks valmis konserveerimise ja digiteerimise töövaldkondi tutvustav lühifilm (tehniline teostaja Kaidi Marii Kütt); osaleti Pallase nahadisaini ja restaureerimise õppekava koostamise aruteludes; löödi kaasa ja esineti kodu- ja välismaistel (veebi)konverentsidel, praktilistel kursustel ja seminaridel; nõustati Eesti Rahva Muuseumi kolleege putukatõrje ja arhitektuurijooniste koopiatehnikate tuvastamise küsimustes; käidi abistamas Eesti Kirjandusmuuseumi kolleege augustikuise vihmaveeputuse tagajärgede likvideerimisel. Sügisel toimus Leedus koroonaoalude tõttu aasta võrra edasi lükatud Balti riikide konservaatorite triennaal, kus lisaks arvukale osalemisele esindati arhiivi ka ühe suulise (Küllike Pihkva, Jay Pee Oña „Inevitable link between conservation and chemistry“) ja mitme stendiettekandegaga. Euroopa Liidu arhiivide säilitusjuhid kohtusid sel aastal Sloveenia kolleegide korraldusel kahepäevasel veebiseminaril, kus Rahvusrarhiiv tutvustas klaasnegatiivide konserveerimise spetsiifikat ning kirjeldas paberisoomukate seire ja tõrje kogemusi.

3.3. Digiteerimine

2021. aastal juhtis Rahvusrarhiiv kuut massdigiteerimise projekti Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös ellu kutsutud digitaalse kultuuripärandi tegevuskava 2018–2023 raames (vt ülevaadet alalõigust 5.3). Rahvusrarhiivi digikogusse lisandus massdigiteerimisprojektide ja arhiivi enda töö tulemusena 3,26 miljonit faili paberarhivaalide digikujutisi, 15 741 faili fotode digikujutisi, 470 nimetust (150,3 tundi) filme ja 94 nimetust (59,3 tundi) helisid.

Rahvusrarhiivi digiteerimisüksustes Tartus ja Tallinnas valmistati 981 958 säilituskvaliteedis faili, sh digiteeriti köites ja köitmata arhivaale (näiteks abielu- ja surmaregistrid, majapidamisraamatud, isikufondid, kartoteegid), 200 lehte kaardi- ja plaanimaterjale, fotosid, klaasnegatiive ja muudki. Igapäevase digiteerimistöö tempot ja tulemust mõjutas pärssivalt mitme töötaja pikaajaline

eemalolek ning vajadus rakendada digiteerijaid osalise koormusega ka massdigiteerimisprojekti failide kvaliteedi kontrollimiseks. Lõppes Rahvusrhiivi koostööleping MTÜga FamilySearch, mistõttu tagastati partnerile neile kuulunud digiteerimisseadmed ja soetati pealinna skanneriparki asenduseks digikaamera ja reprodutseerimise komplekt. Filmiarhiiv komplekteeris ja rakendas tööle kaks fotonegatiivide ja -positiivide, aga ka klaasnegatiivide ja diaposiitivide digiteerimist võimaldavat töökohta.

3.4. Kopeerimisteenused

Rahvusrhiiv valmistas kasutajate tellimuste alusel ligi 136 500 koopiat paberarhiivaalidest (aasta varem 127 000): tarbekoopia kvaliteedis 128 469 kujutist, trükikvaliteedis 6678 kujutist ja 1375 paberkoopiat. Suureformaadilise skanneriga digiteeriti Eesti Rahva Muuseumi tellimusel muuseumile kuuluvast kollektsioonist 204 kaardilehte.

Filmiarhiivis valmistati läbivaatuskoopiaid 308 tervikfilmile, täiskõrglahutuse resolutsioonis (*Full HD*) filmi- ja videofaile tehti ligi 5,3 tundi, 35 mm filme digiteeriti 7 tundi, 16 mm filme 5 minutit ja 8 mm filme ligi 22,5 tundi. Filmi- ja videofaile töödeldi 106 stuudiotundi. Tellija videokassette digiteeriti teenustööna 96 tundi. Helilinte ja -plaate salvestati 9,6 tundi.

4. Kasutamine

4.1. Veebikülastused ja uurijateenindus

Sarnaselt eelmise aastaga kogunes veebikülastusi kokku 1,7 miljonit. Kui kliendikeskkonna [VAU](#) külastuskorrad näitasid taas ootuspäraselt kasvutrendi (440 000 külastust), siis digikogu [Saaga](#) (405 000) ja [arhiivi kodulehe](#) (391 000) tulemused jäid seekord mullusest veidi tagasihoidlikumaks. Samal ajal kerkis tublisti otsikataloogi [AIS](#) kasutusstatistika (189 000 külastust ja 580 000 päringut). Kõige sagedamini otsisid kasutajad AISis kas teatud dokumendiliike (elanike nimekirjad, ohvitseride teenistustoimikud, õigusvastaselt võõrandatud varade kompenseerimise toimikud jm) või konkreetseid asutusi ja isikuid. Nii jõudis näiteks edetabelisse ka kosmoses käinud vene näitlejanna Juliya Peresild, kelle puhul tehti meediakanalites juttu tema eesti päritolust. Külastatavuse tõusutee kindlal kursil jätkasid fotode andmebaas [Fotis](#) ja filmide infosüsteem [FIS](#).

Arhiivi kliendibaasi lisandus aastaga 6500 uut kasutajakontot, sellega ületas registreeritud kasutajate koguhulk tänavu 100 000 piiri. Kui vaid iga kümnes kasutaja on külastanud uurimissaali ning iga viies esitanud VAUs mõne tellimuse, siis klientide enamik veedab aega digikogusid uurides. Aasta jooksul logis kliendisüsteemi sisse 25 000 erinevat kasutajat, kelle hulgas on aktiivseid püsikasutajaid juba enam kui 7500. Üle tuhande külastuskorraga troonivad veebikasutajate edetabeli tipus 725 arhiivisõpra, kellest kolm esimest on VAUsse loginud enam kui 15 000 korda. Kaks kolmandikku kõigist kasutajatest määratlevad end kodu- ja pereloo uurijatena, neile järgnevad õppe- (7%) ja teadustööga (5%) tegelejad.

Koroonapiirangute mõjul jäi uurimissaalide külastatavus tänavu mullusest madalamaks, kuid langus oli siiski pigem tagasihoidlik (kokku 6013 külastust). Laenutati 29 934 säilikut, vormistati 10 255 koopiatellimust ja 4175 kauglaenutust. Filmiarhiivis menetleti 1016 tellimust. Tallinna ja Tartu raamatukogudes vormistati 1488 laenutust. Kodulehe vestlusakna kaudu pöördusid kliendid 1435 korral, keskmiselt vältas üks vestlus 13,5 minutit.

Tänu aktiivsele kogumistööle ja kõrge kasutusväärtusega ainese lisandumisele kasvas taas jõudsalt arhiivipäringute koguarv, mis küündis tänavu 9685 päringuni (13% enam kui mullu). Arhivaarid lahendasid 5764 päringut, millest 3622 juhul väljastati vastusena arhiiviteatis ja 2142 korral vastuskiri. Tagasi tuli lükata või mujale edastada pea 4000 pöördumist. Ühe päringu lahendamiseks kulus keskmiselt seitse päeva. Kõige sagedamini küsiti infot hoonete, kinnistute ja tööstaaži kohta. Märkimisväärselt on kasvanud (28%) isikuandmete päringute hulk.

4.2. Teatmestu ja kasutuskeskkonnad

Fotode andmebaas Fotis täienes tänavu ümmarguselt 45 000 fotokirje võrra. Filmiarhiivis jätkus juba mitmendat aastat töö Jaan Rieti fotokogu ning Vabadussõja fotode kirjeldamisega, uue ainesena võib välja tuua Helga Pedusaare ja Eesti Looduskaitse Seltsi fotokogud (kokku 33 341 uut kirjeldust). Tallinnas kirjeldati Politseitalituse passitaotlustes ja Sõjavägede Staabi teenistustoimikutes leiduvaid isikufotosid, AS Kommunaalprojekti fotokogu, samuti lisandusid Harald Tammuri, Toomas Vareki ja Lastekaitse Liidu arhiividesse kuluvad fotod (7814 uut kirjeldust). Tartus keskendus kirjeldustöö põhiliselt Tartu Ülikooli, Tartu Veterinaarinstituudi ja Kaido Jaansonis isikuarhiivi fotodele (3801 uut kirjeldust).

Filmide infosüsteemis FIS kirjeldati 374 uut filmisäilikut ja 282 helisäilikut. Uued helikogud pärinevad Stockholmi Muusika- ja Kultuuriühingu Lähiraadio arhiivist. Kevadel uuenduskuuri läbinud [kaartide infosüsteemi](#) lisandus aastaga 555 kaardikirjet. Tallinnas jätkus töö Põllutöoministeeriumi katastrikaartide kirjeldamisega (441 uut kirjet), Tartus kirjeldati peamiselt kaardikogusse kuuluvaid kaarte (114 uut kirjet). Ühtaegu jätkus rootsiaegsete supliikide pealkirjastamine AISis (4572 uut kirjeldust) ning teatmestu igapäevane täiendamine kasutajatagasiside põhjal. Kinnistute andmebaasis kirjeldati Tartu linnakinnistuid. Tööd alustati tsaariaegsete hoonete projektide ja plaanide täpsema kirjeldamisega. Majapidamisraamatute indekseerimisel lisandus 50 000 uut kirjet ning lõppes Tartu aadressbüroo kartoteegi sisestamine (kokku 77 000 kirjet).

2020. aastal startinud [Vabadussõja ühisloomes](#) on vabatahtlike esmane hoog raugenud – tänavu lisati juurde vaid 8600 uut kirjet, mida on kaheksa korda vähem kui mullu. [Vallakohtute ühisloomes](#) ületas aastane kohtulugude juurdekasv selgi aastal 20 000 piiri ning senistele püsikasutajatele on aastaga lisandunud uusi (aktiivseid osalejaid on 30 ringis). Aasta hakul läbi viidud tagasisideuuring näitas, et statistiliselt keskmine vabatahtlik on Tartu- või Harjumaal elav 40. eluaastates naine, kes lööb vallakohtute ühisloomes kaasa oma igapäevase palgatöö kõrvalt, pühendades sellele hobile mõned tunnid kuus. Kõige rohkem kannustab kaasa lööma huvi pere- ja kohaloo vastu, samuti soov panustada millessegi olulisse.

Aasta jooksul jätkus töö õigeusukoguduste sünnimeetrikate automaatse tekstituvastuse projektiga. Transkribuse keskkonda on lisatud 162 000 kaadrit, millest 80 950 kaadril (49,97%) on struktuur kontrollitud, 9273 (5,72%) tekstituvastus tehtud ja 1879 (1,19%) tekst korrigeeritud. Palju aega on kulunud automaatselt tuvastatud struktuuri (lapsenime ja vanemate andmete paiknemine kaadril) kontrollimisele ja parandamisele, et tekstituvastuse käigus olulist infot kaduma ei läheks. Kogu allikamassiiv saab tuvastatud ja jõuab kasutusse 2022. aastal.

4.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused

Muutliku kriisiaja ja koroonapiirangute kiuste osales arhiivipedagoogikas tänavu ligilähedaselt sama palju rahvast kui möödunud aastal – ühtekokku 4330 inimest. Arhiivi peahoonet Noorat väisas pedagoogika tegevuskava raames veidi enam kui 2200 huvilist. Kui ekskursioonidel käidi märksa vähem kui varem (kokku 397 külalist), siis arhiivitundides osalejate arv (948) on mullusega võrreldes tublisti kasvanud. Ajastule iseloomulikult lisandusid programmi veebitunnid ja virtuaaltuurid. Koos uute teemadega („Talupoeg ja pärisorjus“, „Mõnda mõisaarhitektuurist“, „ENSV-st Eesti Vabariigiks“) saab valida juba 19 erineva arhiivitunni vahel, millest kuut on võimalik läbi viia ka veebis. Tänu ekspertide abile valmisid esimesed mitut õppeainet lõimivad tunnikavad: geograafiateemaline arhiivitund „Reis ümber maailma“ (Erki Tammiksaar), keemiat ja konserveerimist tutvustav „Katsed paberiga“ (Jaan Lehtaru) ning meediat puudutav „Arhiivist ajalehte“ (Alo Lõhmus). Kodulehele lisandus uusi õppematerjale, mida on nüüd kokku 29 paketti. Aasta jooksul vaadati õppematerjale enam kui 6000 korral. „Kutsu arhiiv kooli“ algatuse raames külastasid Tartu pedagoogid koole Nõos, Kalmetus, Tartus, Võrus ja Viljandis. Tegevustest said osa 258 õpilast ja õpetajat. Noora põgenemistuba külastas 50 inimest, põgenemistoa veebi vaadati 176 korral. Sügisel valmis Tartu Ülikooli tudengite praktikaülesandena uus põgenemistoa programm, mis tutvustab Tartu legende.

Suvel toimus Tartu muuseuminäda raames juba traditsiooniline laagripäev Nooras. Kaasa löödi ka Tartu Autovabaduse puisteel, pakkudes linnarahvale võimalust meisterdada postkaarte. Augustis tutvustati arhiivipedagoogikat Tartu Ülikooli Muuseumis toimunud õpetajate infopäeval. 4. septembril toimus Nooras elamuspäev „Reis ümber maailma“, mis pakkus reisimist mittedisainialal ajal osalejatele võimalust kogeda teisi kultuure läbi tantsu, laulu, keskkonna, toidu ja ajarännakute, kus löid kaasa teaduslõõlane Erki Tammiksaar ja legendaarne Hardi Tiidus näitleja Priit Strandbergi kehastuses. Tänu tugevale turundustööle väisas elamuspäeva 374 külastajat. Võrreldes varasemate aastate suurüritustega oli osalejate arv pea poole suurem – hoolimata sellest, et vaid mõned päevad varem oli täiskasvanud külastajatele kehtestatud vaktsineerimistõendi kontroll üritusel osalemiseks.

Tallinnas osales arhiivipedagoogika ettevõtmistes 1200 inimest. Korraldati virtuaaltunde ning külastati Rakvere Gümnaasiumi, Lasila Põhikooli, Järveküla Kooli, Jüri Gümnaasiumi ja Tallinna 32. Keskkooli. Madara ja Maneeži majades korraldati kolm ekskursiooni. Augustis tutvustati arhiivipedagoogikat militaarfestivalil MilFest Valgas, septembris pakuti Teadlaste Öö festivali raames huvilistele võimalust osaleda toiduteemalises arhiivitunnis ja oktoobris toimunud teadusõhtul Madara hoones tutvustas professor Jüri Kivimäe Hans Kruusi elu ja tegevust.

Aasta jooksul korraldati kümme uurijatundi, milles osales tuhatkond inimest. Enamik uurijatunde toimus tänavu virtuaalselt. Teemade lõikes tutvustati erinevaid arhivaale (õigeusmeetrikad, talu- ja isikuloo allikad) ning arhiivi koostööprojekte (massdigiteerimine, ühisloomed), samuti anti nõu koduarhiivide säilitamise alal. Septembris said teoks Rahvusrarhiivi 100. juubelile pühendatud ränduurijatunnid, mille raames toimus üks väljasõit Tallinnast Noorasse ning teine Tartust Maneeži ja Ristiku tänava hoonetesse.

Rahvusrarhiivi tudengipreemia kandidaatsid tänavu 13 üliõpilastööd. Preemia pälvis Ott Koor Tartu Ülikoolis kaitstud magistratööga „Illegaalsed piiriületajad Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu vahel aastatel 1920–1940: juhtumianalüüs Rahvusrarhiivi isikuandmete kartoteegi andmete põhjal“. Parimate konkursitööde ettekandepäev ja preemia pidulik väljaandmine leidis aset 12. oktoobril Nooras Otto Liivi saalis.

Näitusetegevus jätkus tavapärasel määral. 5. aprillist kuni 16. maini eksponeeriti Tartu kesklinnas Poe tänaval arhiivipedagoogikat tutvustavat välinäitust. Nooras oli aasta jooksul vaatamiseks väljas kuus ajutist näitust: jaanuaris ja veebruaris „Laule ja lugusid möödunud“ (RA), veebruaris „Poola-Eesti suhted 1918–1939“ (RA), märtsis „Kes aias? Kes aias? Moodsad lasteaiad“ (Eesti Arhitektuurimuuseum), aprillis ja mais „Ära viska mind ära“ (RA), maist novembrini juubelinäitus „Rahvusrarhiiv 100“ (RA) ning aasta lõpul „Tanu alla“ (Pärnu Muuseum). Maneeži tänava galeriis eksponeeriti juunist septembrini 2019. aastal Naiste Ööde Filmifestivali NÖFF raames valminud koostöönäitust „Leida arm“ ja septembrist aasta lõpuni Eesti Tuletõrjemuuseumi rändnäitust „Pritsunaised“. Madara hoones võis sügisel vaadata Hans Kruusi 130. sünniaastapäevale pühendatud väljapanekut. Eeltoodule lisaks avati 4. novembril Nooras Eesti arhiivinduse rajajale professor Arno Rafael Cederbergile pühendatud püsinäitusenurk, kus kajastuvad professori lastelaste poolt arhiivile annetatud mälestusesemed ja dokumendid, näitust on võimalik jälgida ka ingliskeelse virtuaallahendusega.

Seoses diplomaatiliste suhete sõlmimise 100. aastapäevaga aitas Rahvusrarhiiv koostada ülevaatenäitusi Prantsusmaa, Norra, Rumeenia, Ungari, Rootsi, Suurbritannia ja Poola suursaatkonna tellimisel. Poola Suursaatkonna ja Rahvusrarhiivi koostöös toimus 15. veebruaril arhiivi peahoones Tartus seminar „Ars Diplomatica“, kus võtsid sõna Poola Vabariigi suursaadik

Eestis, T.E. Grzegorz Kozłowski ja riigiarhivaar Priit Pirsko, ajaloolased Toomas Hiio ja Silver Loit pidasid kaks päevakohast ettekannet, käsitledes Eesti ja Poola sõja(väe)lisi suhteid ja riigivisiite kahe ilmasõja vahel. Lisaks esitleti Tartu Ülikooli Kirjastuse trükist „100 Years of Diplomatic Relations Between the Republic of Poland and the Republic of Estonia: Common Traces in a Difficult History“ ning Noora fuajees avati uuendatud näitus „Poola-Eesti suhted 1918–1939 Eesti arhiivivaramus“ (koostaja Tiit Noormets) koos originaalide valikuga diplomaatiliste suhete suunal (Mare Olde). Poola Suursaatkonna eestvõttel avati ka 5. mail Varssavis Łazienki pargis vabaõhunäitus „Polish-Estonian relations 1918–1939: in the light of Estonian archival materials“, kus riigiarhivaar Priit Pirsko tutvustas väljapanekut President Kersti Kaljulaidile ja Poola riigi esindajatele.

Filmiarhiivi aktiivne kuraatoritegevus kandus tänavu varasemast suuremal määral veebi. Naiste Ööde Filmifestivali NÖFF raames eksponeeriti märtsist maini Rapla kultuurikeskuses filmiplakatite näitust „Naine Eesti filmiplakatil“, mis tutvustas 1970.–1980. aastate rikkalikku ja kirevat plakatikunsti. Olude sunnil toimus festival veebis ja sestap valmis videovormis ka kuraatorituur, mida linastati veebifestivali programmis. Viiruseohu tõttu aprillist augustikuusse lükkunud Haapsalu Õudus- ja Fantaasiafilmide festivalil HÖFF linastasid koroonapandeemiast inspireeritud temaatilised kroonikapalade programmid, mis tutvustasid filmide massdigiteerimise tulemusi laiemale publikule. Kolm erinevat programmi linastasid festivali põhiprogrammi filmide eel Haapsalu kultuurikeskuse suures saalis, äratades publikus suurt huvi. Raudtee ja rongide teemalised kroonikaprogrammid linastasid 20.–21. augustil Romantilise Rannatee festivali raames Karuse jaamas toimunud filmiseanssidel, mille põhifilmideks olid „Värv nr 2“ (Oleg Lentsius, 1955) ja värskelt filmiarhiivis digiteeritud „Vernanda“ (Roman Baskin, 1988).

Välisfestivalidel osaleti tänavu Saksamaal ja Soomes. Saksamaal Lübeckis toimunud Põhjamaade filmipäevade retrospektiivprogrammis „Laula laulu!“ näidati muusikafilme „Don Juan Tallinnas“ (Arvo Kruusement, 1971), „Teisikud“ (Leo Karpin, 1982), „Kolmest kaheteistkümnenni“ (Virve Aruoja, Astrid Lepa, 1965) ja „Ahvatluste tund“ (Elmo Lööve, 1970). Hamburgi Cinefesti avas 1930. aastal Eesti ja Saksamaa filmitegijate koostöös valminud „Kire lained“. Soome Rahvusliku Audiovisuaalinstituudi (KAVI) korraldatud Balti filmipäevade programmis linastus novembris „Regina“ kinos Helsingis 1960. ja 1970. aastate lühidokkide seanss, kuhu kuulusid filmid „Kihnu naine“ (Mark Soosaar, 1974), „Koduküla“ (Peep Puks, Peeter Tooming, 1969), „Jaanipäev“ (Andres Sööt, 1978) ja „511 paremat fotot Marsist“ (Andres Sööt, 1968).

4.4. Ühismeedia ja turundus

Rahvusarhiivi [Facebooki](#) konto jälgijate hulk suurenes 2021. aastal 15%, jõudes 5625 jälgijani. Kokku tehti aasta jooksul 198 postitust, millega jõuti 691 166 kasutajani, mis on 42% kõrgem võrreldes eelmise aasta leviga. Levi kasvumootoriks on olnud iganädalased kroonikaklipid filmipärandi digiteerimisprojekti tutvustusega. Filmiklippide ulatus on olnud erakordselt hea, seetõttu tasub järgnevalt eraldi esile tõsta nii liikuva pildiga kui ka tavapostituste esikolmikut.

1. Tarbeklaasi-vaimustuse laineharjal jõudis kõige kaugemale klipp klaasi tootmisest tehases 1953. aastal (levis 57 985 kasutajani).

Rahvusarhiiv
16. aprill 2021 · 🌐

🌟 Kuidas valmis tehase Tarbeklaas elegantne toodang 1953. aastal 🌟
📄 Nõukogude Eesti nr 33 (EFA.203.833)

🔹 Rahvusarhiivi filmiarhiivis digiteeritakse Kultuuriministeeriumi tegevuskava "Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023" raames 245 tundi Eesti filmipärandit. Loe lähemalt siit: <https://www.ra.ee/.../kultuuriparandi-digiteerim.../filmiparand/>

Tehas Tarbeklaas (1953)
01:33

57 985
Inimesed, kelleni jõuti

6110
Engagements

Võimenda postitust

57985
inimeseni jõudnud

2644
Reactions, comments & shares

2004	69	160
👍 Meeldib	😮 Ohhoo!	❤️ Armastan
2	1	2
😂 Haha	😞 Kurb	😡 Vihane
199 Comments	207 Shares	

3466
Postituse klõpsamised

0	201	2767
Foto vaatamised	Klõpsamise d lingil	klõpsamist veel

Negatiivne tagasiside

11	3	0
Peida postitus	Hide all posts	Teata rämpsisust
0		
Unlike Page		

2. Suvel köitsid vaatajaid kroonikakaadrid Pirita supelrannast (levis 27 972 kasutajani).

Rahvusarhiiv
22. juuli 2021 · 🌐

📄 Heakorrast Pirita ja Pelguranna supelrandades 1955. aastal

📄 Nõukogude Eesti nr 20 (EFA.203.906)

🔹 Rahvusarhiivi filmiarhiivis digiteeritakse Kultuuriministeeriumi tegevuskava "Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023" raames 245 tundi Eesti filmipärandit. Loe lähemalt siit: <https://www.ra.ee/.../kultuuriparandi-digiteerim.../filmiparand/>

Supelrannas (1955)
01:41

27 972
Inimesed, kelleni jõuti

2900
Engagements

Võimenda postitust

27972
inimeseni jõudnud

952
Reactions, comments & shares

740	10	55
👍 Meeldib	😮 Ohhoo!	❤️ Armastan
13	0	0
😂 Haha	😞 Kurb	😡 Vihane
44 Comments	90 Shares	

1948
Postituse klõpsamised

0	122	1396
Foto vaatamised	Klõpsamise d lingil	klõpsamist veel

Negatiivne tagasiside

11	0	0
Peida postitus	Hide all posts	Teata rämpsisust
0		
Unlike Page		

16

3. Esimene koolipäev Tallinna 21. Keskkoolis levis 27 597 kasutajani.

Rahvusarhiiv
2. september 2021 · 🌐

Jõudu tööle, särasilmne tulevik! 📖 📚

Esimene koolipäev Tallinna 21. Keskkoolis 1961. aastal. 🇺🇸

📄 Nõukogude Eesti nr 28 (EFA.203.1313)

🔹 Rahvusarhiivi filmiarhiivi digiteeritakse Kultuuriministeeriumi tegevuskava "Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023" raames 245 tundi Eesti filmipärandit. Loe lähemalt siit: <https://www.ra.ee/.../kultuuriparandi-digiteerim.../filmiparand/>

Esimene koolipäev Tallinna 21. Keskkoolis (1961)
01:13

27 597

Inimesed, kelleni jõuti

2050

Engagements

Võimenda postitust

27597

inimeseni jõudnud

838

Reactions, comments & shares

624

Meeldib

6

Ohhoo!

17

Armastan

3

Haha

2

Kurb

0

Vihane

125

Comments

61

Shares

1212

Postituse klõpsamised

0

Foto vaatamised

56

Klõpsamised lingil

962

klõpsamist veel

Negatiivne tagasiside

13

Peida postitus

1

Hide all posts

0

Teata rämpsisust

0

Unlike Page

Liikuva pildita postitustest pälvisid enim tähelepanu järgmised:

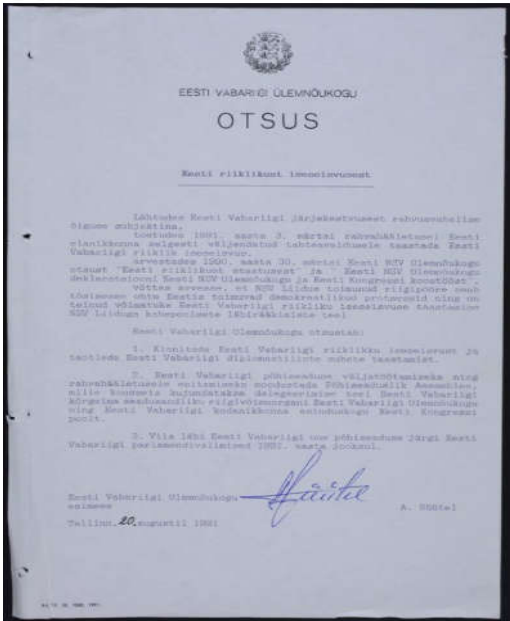
1. Eesti iseseisvuse taastamise 30. aastapäeval jagatud otsus Eesti riiklikust iseseisvusest (ulatus 15 207 kasutajani).

Rahvusarhiiv
20. august 2021 · 🌐

Eesti vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti riiklikust iseseisvusest võeti 69 poolthäälega vastu 20. augustil 1991 kell 23.03.

See tänase päeva tähtsaim, omariiklust taastav dokument oli osa Rahvusarhiivi panusest virtuaalmuuseumisse, kus esemed ja nende lood meenutavad kolmekümne aasta eest toimunut.

... Vaata veel

15207

inimeseni jõudnud

652

Reactions, comments & shares

559

Meeldib

2

Ohhoo!

34

Armastan

0

Haha

0

Kurb

0

Vihane

9

Comments

48

Shares

377

Postituse klõpsamised

159

Foto vaatamised

19

Klõpsamised lingil

199

klõpsamist veel

Negatiivne tagasiside

4

Peida postitus

0

Hide all posts

0

Teata rämpsisust

0

Unlike Page

2. Samuti jõudis erakordselt suure publikuni (11 259 kasutajat) Rahvusrhiivi tudengipreemia laureaati tutvustav postitus.

Rahvusrhiiv
12. Oktoober 2021 · 🌐

🏆 **Paiju õnne, Rahvusrhiivi tudengipreemia värske laureaati Ott Koor,** kellele tõi võidu Tartu Ülikoolis kaitsnud magistr töö "Illegaalsed piiriületajad Eesti Vabariigi ja Nõukogude Liidu vahel aastatel 1920–1940: juhtumianalüüs Rahvusrhiivi isikuandmete kartoteegi andmete põhjal"! 🇺🇸
Žürii esimehe Kalev Jaago sõnul hinnati võidutöö arhiiviallikate kasutusele toomist, allikate kasutusoskust ning uuenduslikkust allikate uurimisel ja tulevikku suunatud uurimistöö väljundit.

11259
inimeseni jõudnud

586
Reactions, comments & shares

512	2	32
Meeldib	Ohhoo!	Armastan
0	0	0
Haha	Kurb	Vihane
34	8	
Comments	Shares	

722
Postituse klõpsamised

54	0	668
Foto vaatamised	Klõpsamised lingil	klõpsamist veel

Negatiivne tagasiside

3	0	0
Peida postitus	Hide all posts	Teata rämpsisust
0		
Unlike Page		

3. Uurijatunni postitused pakuvad alati suurt huvi, kõige laiema levikuga oli taluajaloo-teemaline uurijatund (levis 10 767 kasutajani).

Rahvusrhiiv
31. märts 2021 · 🌐

◆ **Uurijatund:** Kuidas uurida oma talu ajalugu Rahvusrhiivis?
◆ Koroonaviiruse leviku tõttu jätkame uurijatundidega virtuaalselt.
◆ 14. aprillil kell 15 toimuv virtuaalne uurijatundis räägib Rahvusrhiivi arhiivaar Ivar Kaigu sellest, kuidas ja millist informatsiooni võib Rahvusrhiivi kogudest leida talude ja nende omanike kohta. 1929. põllumajandusloenduse järgi oli Eestis üle 133 000 talundi, mille pidamisega oli otseselt seotud üle 640 000 inimese.
◆ Uurijatund on tasuta ja toimub üksnes Zoomi ülekandena. Kõik huvilised on lahkelt oodatud!

Uurijatunni ülekande lingi saamiseks registreeru Rahvusrhiivi kodulehel 📧
<https://www.ra.ee/kulastajale/uurijatund/>

10767
inimeseni jõudnud

289
Reactions, comments & shares

213	0	4
Meeldib	Ohhoo!	Armastan
1	0	0
Haha	Kurb	Vihane
7	65	
Comments	Shares	

390
Postituse klõpsamised

56	174	160
Foto vaatamised	Klõpsamised lingil	klõpsamist veel

Negatiivne tagasiside

0	0	0
Peida postitus	Hide all posts	Teata rämpsisust
0		
Unlike Page		

Rahvusarhiivi [Instagrami](#) jälgijate hulk suurenes 23%, jõudes 3310 jälgijani (aasta eest oli jälgijaid 2684). 2021. aasta üheksa populaarsemat fotopostitust on järgmised:

♥ 25,208 likes received on 182 posts

2021 🎉

Rahvusarhiivi [ajaveebi](#) enim vaadatud lehekülgede seas on nii värsked kui ka varem avaldatud postitusi (näiteks igipopulaarne sugupuu-uurimine või ettevõtete kohustused säilitamisel), samuti postitusi koondavaid temarubriike (dokumendihaldus, fotopostitused):

Page ?	Pageviews ?
	43,948 % of Total: 100.00% (43,948)
1. /	4,690 (10.67%)
2. /ettevotete-ja-organisatsioonide-kohustused-dokumentide-sailitamisel/	2,838 (6.46%)
3. /sugupuu-uurimine/	1,747 (3.98%)
4. /no99/	890 (2.03%)
5. /arhiivikino-jaanuar/	806 (1.83%)
6. /kategooria/foto/	766 (1.74%)
7. /kategooria/dokumendihaldus/	674 (1.53%)
8. /arhiivivormingud/	602 (1.37%)
9. /kategooria/andmebaas/	558 (1.27%)
10. /arhiivikino-joulukuu-filmid-veebis/	539 (1.23%)

Aruandeaasta jooksul avaldatud 41 ajaveebi postitusest olid populaarsemad:

1. Arhiivikino jaanuarikuu filmid veebis: TV1 ja ülbed üheksakümnendad – 806 külastust
<https://blog.ra.ee/arhiivikino-jaanuar/>
2. Arhiivivormingud: arhivaali loomiseks kasutatavad failivormingud – 602 külastust
<https://blog.ra.ee/arhiivivormingud/>
3. Arhiivikino jõulukuu filmid veebis – 539 külastust
<https://blog.ra.ee/arhiivivormingud/>
4. Astra on valmis paberarhivaalide vastuvõtuks – 482 külastust
<https://blog.ra.ee/astra/>
5. Anonüümsed ähvarduskirjad Konstantin Pätsile pärast 1934. aastat – 421 külastust
<https://blog.ra.ee/anonuumsed-ahvarduskirjad-konstantin-patsile-parast-1934-a-riigipooret/>

Rahvusarhiivi neljas erinevas meililistis (asutused, eraettevõtted, arhiivipedagoogika ja üldlist) on ühtekokku 1320 kontakti, neile saadeti 20 uudiskirja.

5. Digitaalarhiivindus

5.1. Tarkvaraarendus

Töid alustati arhiivi infosüsteemi AIS uue versiooni loomisega. See annab edaspidi struktuursed eeldused mitme teise Rahvusarhiivi igapäevatoos vajaliku tarkvarakomponendi uuendamiseks ning vananenud lahendustest vabanemiseks. Ühtaegu algas fotode, filmide, videote ja helide lõppkasutajatele suunatud uue avaliku juurdepääsusüsteemi Meediateek loomine, mis peatselt asendab fotobaasi Fotise ja filmide infosüsteemi FIS avalikud kasutusliidesed. Jätkati Fotise ja FISi töötajatele mõeldud arhiivimaterjalide kirjelduste ja tehniliste andmete haldamise liideste täiendamist. Virtuaalse uurimissaali VAU arhiivitöötaja liideses täiendati säilikute juurdepääsuõiguste haldamise võimalusi ja teostati veel mitu väiksemat uuendust. Paralleelselt läbis uuenduskuri kaartide infosüsteem, mis viidi üle mikroteenustel põhinevale arhitektuurile. Rahvusarhiivi ja asutuste koostöökeskkonnas Astra arendati paberkandjal arhiivimaterjalide üleandmise funktsionaalsust ja jätkatakse digitaalsete arhiivimaterjalide üleandmise võimaluse loomisega. Samuti uuenes veebirakendustesse pildifailide edastamise funktsionaalsus ja lõpetati pikaajalise säilitamise tarkvara Preservica oluline versiooniuuendus. Mahuka protsessina viidi läbi konkurentsipõhine läbirääkimistega riigihange filmipärandi voogedastuskeskkonna loomiseks, arendus toimub koostöös Eesti Filmi Instituudiga 2022. aastal.

5.2. Digitaalne kogumine ja säilitamine

Digitaalselt sündinud arhivaale andsid uute partneritena üle Harju, Hiiu, Ida-Viru, Jõgeva, Järva, Lääne-Viru, Põlva, Pärnu, Rapla, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maavalitsus, Koonga ja Veriora vallavalitsus, SA Eesti Akrediteerimiskeskus, Teater NO99, SA Teeme Ära, AS Spin TEK ja Toomas Varek. Arhivaalide kirjeldusi andsid digitaalselt UAMi kaudu üle Tallinna Halduskohus ja Riigikantselei. Andmekogudest andis PRIA üle põllumassiivide registri andmeid ja AS Spin TEK kalmistute registri Haudi andmeid.

Digitaalselt säilitatav aines on Saagas, Fotises, FISis ja väiksemates rakendustes kättesaadavad ja sinna veel mitte jõudnud digiteeritud Rahvusarhiivi säilikud. 2021. aasta detsembri alguse seisuga olid veebi kaudu jälgitavad 25 754 291 kaadrit Saagas, 691 738 fotot Fotises, 8257 nimetust (2830,2 tundi) filme ja 1578 nimetust (954,9 tundi) helisid FISis ning 55 340 kaarti kaartide infosüsteemis. Kettamassiivides ja lintidel on tagatiskoopiatena säilitamisel digiteeritud faile 3053,8 terabaiti, aastane juurdekasv oli 1291,6 terabaiti ehk 73%, mis tulenes valdavalt intensiivistunud filmide digiteerimisest. Digitaalselt sündinud dokumentide faile on säilitamisel 25,9 TB ja digitaalselt sündinud filme 243,6 TB ulatuses.

5.3. Koostöö ja suured digiteerimisprojektid

Rahvusarhiiv korraldas koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga DLM Forumi liikmete kohtumise 12.–13. oktoobril Tallinnas. See oli esimene digitaalarhiivinduse spetsialistide füüsiline kohtumine Euroopas pärast koroonapandeemia algust kahe aasta jooksul. Kohapeal oli ca 50 osalejat ja veidi vähem lisandus veebiülekande kuulajaid.

Lõpule jõudis üle-euroopalise digitaalarhiivinduse koostööprojekt [E-ARK3](#), kus Rahvusarhiiv osales partnerina ning mille raames Euroopa Komisjoni *Connecting Europe Facility* (CEF) programmi üle-euroopalise *eArchiving Building Block*'i finantseeringuga arendati aastatel 2020–

2021 digitaalse arhiveerimise spetsifikatsioone ja tarkvara ning pakuti digitaalarhiivi koolitusi ja teadmisi (vt lähemalt: <https://ec.europa.eu/cefdigital/wiki/display/CEFDIGITAL/eArchiving>).

Kultuuriministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös ellu kutsutud digitaalse kultuuripärandi tegevuskava 2018–2023 raames juhtis Rahvusarhiiv 2021. aastal kuut massdigiteerimise projekti (vt ka alalõigust 3.2 ja 3.3):

- [Dokumendipärandi digiteerimine](#) „Vaba rahvas vabal maal (1920–1940)“, mille käigus digiteeritakse 2,7 miljonit lehekülge dokumendipärandit 17 erinevast mäluasutusest (neist 1,66 miljonit lehekülge Rahvusarhiivi säilikuid), projekti maksumus on 381 590,1 eurot, töid teostab Andmevara Services OÜ, tööde teostamise periood on aprill 2021 – jaanuar 2023;
- [Dokumendipärandi digiteerimine](#) „Tartu Ülikooli arhiiv 1918–1944“, mille raames digiteeritakse 1,174 miljonit lehekülge Rahvusarhiivi säilikuid, projekti maksumus on 219 952 eurot, töid teostab Andmevara Services OÜ, tööde teostamise periood on juuni 2021 – märts 2023;
- [Kroonikafilmi digiteerimine](#), mille raames digiteeritakse ja kirjeldatakse 120 tundi kroonikafilme Rahvusarhiivi filmiarhiivi kogudest. Projekti maksumus on 461 616 eurot, töid teostavad Ratus OÜ ja Prasad Corporation Private Ltd (India), filme kirjeldab MTÜ Eesti Filmi Andmebaas, tööde teostamise periood on juuli 2020 – juuli 2022;
- [Tallinnfilmi filmide digiteerimine](#), mille raames digiteeritakse ja kirjeldatakse 125 tundi Tallinnfilmi seni digimata filme Rahvusarhiivi filmiarhiivi kogust. Projekti maksumus on 450 768 eurot, töid teostavad Ratus OÜ ja Prasad Corporation Private Ltd (India), filme kirjeldab MTÜ Eesti Filmi Andmebaas, tööde teostamise periood on september 2021 – august 2023;
- [Fotonegatiivide digiteerimine](#), mille raames digiteeritakse 100 000 klaas- ja filminegatiivi Rahvusarhiivi ja veel 21 mäluasutuse kogudest. Projekti maksumus on 490 168 eurot, töid teostab Pixel Aquity (USA), tööde teostamise periood on juuni 2020 – juuni 2022;
- [Fotonegatiivide digiteerimise jätkuprojekt](#), mille raames digiteeritakse 67 000 klaas- ja filminegatiivi Rahvusarhiivi ja veel seitsme mäluasutuse kogudest. Projekti maksumus on 487 938 eurot, töid teostab Pixel Aquity (USA), tööde teostamise periood on september 2021 – august 2023.

6. Teadus- ja publitseerimistöö

Rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimistegevuse 2021. aasta olulisemateks tulemusteks olid Priit Rohtmetse monograafia Friedrich Akelist ja Ülle Tarkiaiseni koostatud allikapublikatsioon talurahva omavalitsusest aastatel 1866–1918. Rahvusarhiivi kahe aasta tegevuse ülevaade võttis kokku Rahvusarhiivi juubeliaasta sündmused. Esile tõstmist väärib ka Rahvusarhiivi 100. aastapäevale pühendatud artiklite jätkusarja avaldamine ajakirjas [Tuna](#).

2021. aastal ilmusid järgmised Rahvusarhiivi publikatsioonid:

1. Rahvusarhiiv 2019–2020. Koostanud Tõnu Tannberg ja Helina Tamman. Tartu: Rahvusarhiiv, 2021;
2. Priit Rohtmetse. Friedrich Akel – silmaarst, diplomaat ja riigimees. Tartu: Rahvusarhiiv, 2021;
3. Vald. Talurahva omavalitsus 1866–1918. Allikapublikatsioon. (EX FONTIBUS ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE VI). Koostanud Ülle Tarkiaisen. Tartu: Rahvusarhiiv, 2021;
4. Kultuur ja rahvus. Pühendusteos Ea Jansenile. Koostanud Inna Põltsam-Jürjo ja Jüri Kivimäe. Tartu: Rahvusarhiiv, 2021;
5. Piiri peal. Koostanud Katre Kaju. Rahvusarhiivi toimetised. Tartu: Rahvusarhiiv, 2021;
6. Tuna. Ajalookultuuri ajakiri. 2021, 1–4.

Koostöös Riigikantseleiga korraldas Rahvusarhiiv riigivanemate sarjas ilmunud Friedrich Akeli monograafia esitluse 2021. aasta septembris Hallistes, millega ühtlasi tähistati Fr. Akeli 150. sünniaastapäeva.

Rahvusarhiiv osales jätkuvalt parima eestikeelse ajalooramatute [aastapreemia](#) väljaandmisel. 2020. aasta ajalookirjanduse preemia pälvis Igor Kopõtin monograafia „Rahvuse kool. Eesti rahvusarmee ja rahvusvähemused aastatel 1918–1940“ eest. Trükis kuulub Rahvusarhiivi sarja „Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost“.

7. Organisatsiooniline areng

Kui 2020. aasta detsembris oli arhiivis 189,5 koosseisukohta ja 194 inimest (koormust arvestades 184,95), siis 2021. aasta lõpus hõlmas organisatsioon 196,5 ameti- ja töökohta ning 195 inimest (koormust arvestades 187,85), sh 80 ametnikku ja 115 töötajat. Osakoormusega töötas 21 teenistujat, pikemalt viibis töölt eemal 8 töötajat. Töötajate arvu muutumise ja kerge kasvu tingis täiendava personali värbamine kuue massdigiteerimisprojekti elluviimiseks. Vaba teenistuskoha täitmiseks viidi läbi üks sisekonkurss ja kuus avalikku konkurssi. Aasta jooksul asus Rahvusarhiivi tööle 13 inimest ja teenistusest lahkus 12 teenistujat, neist kuus omal soovil, kaks töökohta koondamise tõttu ning neli muul põhjusel. Personali vabatahtliku voolavuse määr oli veidi üle 3%, koguvoolavus 6% ringis. Vabatahtlikku tööd saime pakkuda 18 inimesele, kes panustasid keskmiselt 2,9 kuud. Usinalt tegeldi nii Tartu aadressbüroo digiteeritud kaartide ja kohtuotsuste sisestamisega kui ka Eesti Vabariigi ühispasside kirjeldamise, arhiivifondide ümberkarbistamise, fotode korrastamise ja muu vajalikuga.

Rahvusarhiivi töötajate koolitus- ja arendustegevustes olid 2021. aasta märksõnadeks kogumisvaldkonna teenistujate digikompetentside kaardistamine ja arenguprogrammi väljatöötamine, erialane enesetäiendamine kõikides arhiivitöö valdkondades, meeskonna- ja koostöö toetamine ning õppimine virtuaalsete kanalite kaudu. Kontaktõppe pakkumine töötajate põhitegevusega seotud teemadel oli jätkuvalt tagasihoidlik, suurem osa arendustegevusi Eesti siseselt tehti virtuaalkeskondi kasutades, väliskoolitused ja -konverentsid toimusid samuti valdavalt veebi teel. Võib öelda, et Rahvusarhiivi teenistujad on juba vilunud e-õppijad, keda ei hirmuta ekraan ega tehnilised tõrked. Samas osalesid töötajad meeleldi ka kontaktkohtumistel, kui neid oli võimalik korraldada. Olgu siinkohal esile tõstetud vaid mõned läbiviidud tellimuskoolitused, mida teenistujad kasulikuks nimetasid ja mis ootusi ületasidki: loovkirjutamine turundajatele, Eesti õigussüsteem ja selle rakendamise metoodika, juurdepääsupiirangud, andmebaasid, agiilne tarkvaraarendus ja protsessijuhtimine. Koolitusturul pakutavatest avatud koolitustest tõid osalejad eriti hea sõnaga esile *coaching*'u treeninguid ja andmehalduse koolitusprogrammi. Tähelepanuta ei jäänud ka vaimse tervise teemad (näiteks emotsioonide ja stressijuhtimine, liikumine ja ergonoomika), mida on virtuaalsetes töötubades regulaarselt käsitletud.

Edukalt on käima läinud organisatsiooni üleselt korraldatud infotunnid Zoomi vahendusel (esimesel poolaastal sagedusega kord nädalas, teisel poolaastal kaks korda kuus), mis on andnud võimalusi käsitleda asutuse jaoks aktuaalseid teemasid (arengusihid, digiteerimisprojektid, koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega), tutvustada arendusjärgus infosüsteeme (AIS, Meediateek), aga ka olla kursis riigis toimuvaga (dokumendihaldus, kratid mäluasutustes) ja rääkida sellestki, mis on töötajatel parasjagu töölaual.

Ehkki riiklik rahvuskaaslaste programm sai 2020. aastaga läbi, jätkati väliseesti arhiivindusvaldkonna toetamist sarnaselt varasemale Haridus- ja Teadusministeeriumi keeleprogrammist. Rahvusarhiivi korraldada oli tavapäraselt [arhiiviprojektide konkurss](#), selle raames toetuse saajatega lepingute sõlmimine, lepingute täitmise jälgimine, aruandluse kogumine ja tehtust kokkuvõtete tegemine. Keeleprogrammist laekus Rahvusarhiivile 2021. aastal 148 000 eurot, sellest 138 000 määrati toetustele ning 10 000 halduskulude katteks. Toetusrahale lisandus ka 1706 eurot 2020. aasta jääkide näol, 2020. aasta projektide ettemaksetena oli arvel 7550 eurot. Konkursile esitati 49 toetustaotlust, kogumahuks 354 883,77 eurot. Arhiivikomisjon otsustas toetada 37 projekti, neist üheksa rahastati soovitud mahuks ning 28 taotlejat said osalise toetuse. Uudsena oli

võimalik taotleda tegevustoetust välismaal tegutsevatel eesti arhiivikeskustel, kelle põhiülesanne on väliseesti kultuuripärandi (sh teiste organisatsioonide ja isikute arhiivide) kogumine, säilitamine ja kasutamise võimaldamine, aga ka selle eesmärgi toetamiseks loodud organisatsioonidel, ühendustel ja koostöövõrgustikel. Kokku jagati kevadel välja 138 663 eurot, sh 16 658 eurot tegevustoetusteks. Projektid kulgesid üldjoontes plaanipäraselt. Sügisel jagati laekunud jääkide arvelt veel 2691 euro ulatuses täiendavaid toetusi. Neli 2021. aasta projekti jätkuvad erinevatel põhjustel 2022. aastal. Paraku on tulnud pikendada uude aastasse ka kümnet 2020. aasta projekti, mida pole endiselt olnud võimalik COVID-19 leviku tõttu ellu viia. Kaheksa 2020. aasta projekti õnnestus koroonakiuste sel aastal lõpetada. Üks projektijuht otsustas raha tagasi kanda, mille arvelt jagati sügisel lisaraha teistele projektidele.

Traditsiooniliselt võtsid Rahvusarhiivi esindajad osa rahvusvahelise arhiivinõukogu (ICA) Euroopa riigiarhiivide ümarlaua (EBNA), rahvusvahelise arhiiviuuringute keskuse (ICARUS), digitaalarhiivindust ja digitaalset dokumendihaldust hõlmava DLM-foorumi, ühenduse Time Machine Organisation, rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse (IASA), rahvusvahelise filmiarhiivide föderatsiooni (FIAF), Euroopa filmiarhiivide ühenduse (ACE), Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu (BAAC) ja MTÜ Baltic Heritage Network tööst. Seejuures toimus esmakordselt veebikohtumisena rahvusvahelise arhiivinõukogu globaalne konverents, mida võis iga arhiivitöötaja jälgida kas otsepidina või salvestusena, viimast ka järgmise aasta jooksul.

2021. aastal oli asutuse kindlaksmääratud ja ülekantavate vahendite eelarve maht kokku 8 003 597 eurot, millest arhiivinduse programm moodustas 7 846 341 eurot ja keeleprogramm 157 256 eurot. Lisaks kindlaksmääratud vahenditele oli asutusel kasutada tuludest sõltuvaid ressursse vastavalt: välistoetused 633 290 eurot, kodumaised toetused 8356 eurot ning siirded riigilt ja riigiasutustelt 77 000 euro ulatuses. Investeeringud tehti 34 401 euro eest (käibemaksuta), suuremad soetused hõlmasid 8 mm skannerit filmiarhiivile, filmi andmebaasi tarkvara täiendusi ja serveri ostu. Majandustegevuse tulused laekus ca 290 000 eurot.

Priit Pirsko
riigiarhiivaar

5. jaanuaril 2022

Lisa 1. Rahvusarhiiv arvudes 2021. aastal

Töötajad	195	80 ametnikku ja 115 töötajat
Hooned	7	Tallinnas (3), Tartus (2), Rakveres, Valgas
Arhiivihoidlad	15 603 m ²	11 202 jooksvat meetrit vaba riiulipinda
Säilikud*	10 244 681	http://ais.ra.ee
Digitaalarhivaalid*	3053,8 TB	2784,3 TB digitud, ülejäänu digisündinud
Arhivaalid veebis, digikujutised*	25 754 291	www.ra.ee/dgs/explorer.php
Kaardid veebis*	55 340	www.ra.ee/kaardid/
Fotod veebis*	691 738	www.ra.ee/fotis/
Filmid veebis*	8257	www.filmi.arhiiv.ee/fis
Veebikülastused	ca 1,7 miljonit	www.ra.ee/vau/ + muud portaalid
Jälgijad Facebookis* / levi	5625 / 691 166	www.facebook.com/rahvusarhiiv
Lahendatud päringud	5764	3622 arhiiviteatist, 2142 vastuskirja
Publikatsioonid	8	https://www.ra.ee/vau/index.php/et/shop
Näitused	7	www.ra.ee/kulastajale
Eelarve	8 003 597	www.ra.ee

* Andmed 2021. aasta detsembris, sisaldades kasvavalt eelnevate aastate andmeid.